OPORTUNITĂȚI ȘI AVANTAJE ALE DIVERSIFICĂRII MECANISMELOR JURIDICE DE EVALUARE DE MEDIU PENTRU ASIGURAREA DREPTULUI LA UN MEDIU SĂNĂTOS

OPPORTUNITIES AND ADVANTAGES OF DIVERSIFYING THE LEGAL MECHANISMS OF ENVIRONMENTAL ASSESSMENT TO ENSURE THE RIGHT TO A HEALTHY ENVIRONMENT

CZU: 349.6:504.064.3:342.7 **https://doi.org/10.5281/zenodo.7870819**

Irina PUNGA[1]
Iordanca-Rodica IORDANOV[2]

ABSTRACT. *As countries continue to urbanise, populations grow and economies develop, pressures on the environment increase, threatening environmental sustainability. In order to address the environmental challenges posed by various economic and political phenomena and to ensure the protection of the human right to a healthy environment, environmental assessment mechanisms have been established. Environmental assessment is seen as an integrative process in which social, economic and biophysical systems are harmoniously combined in environmental decision-making. In order to assess the opportunities and benefits of diversifying environmental assessment mechanisms to ensure the right to a healthy environment, it is necessary to understand their historical development. Therefore, the article includes a study dedicated to the analysis of the concept of environmental assessment and provides a history of the development and use of different forms of environmental assessment and their advantages in ensuring the right to a healthy environment.*

Keywords: *right to a healthy environment, environmental assessment, environmental impact assessment, strategic environmental assessment, biodiversity assessment, policy and planning document, proposed activity.*

REZUMAT. *În timp ce țările continuă să se urbanizeze, numărul populației să crească, economia să se dezvolte, sporește și presiunea asupra mediului înconjurător, punând în pericol durabilitatea mediului. Pentru a putea face față provocărilor de mediu generate de diverse fenomene economice și politice și pentru a asigura protecția dreptului omului la un mediu sănătos, au fost instituite mecanismele de evaluare de mediu. Evaluarea de mediu este privită ca un proces care joacă un rol integrator, în care sistemele sociale, economice și biofizice sunt combinate armonios la luarea deciziilor de mediu. În vederea evaluării oportunităților și avantajelor diversificării mecanismelor de evaluare de mediu pentru asigurarea dreptului la un mediu sănătos este necesar să se cunoască inclusiv evoluția istorică a acestora. Astfel, articolul include un studiu dedicat analizei conceptului de evaluare de mediu și oferă un istoric al dezvoltării și utilizării diverselor forme de evaluare de mediu, precum și a avantajelor acestora în asigurarea dreptului la un mediu sănătos.*

[1] Irina PUNGA, expert juridic, AO EcoContact, drd.USM, e-mail: iri.punga@gmail.com ,ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6004-9338

[2] Iordanca-Rodica IORDANOV, Doctor în drept, conferențiar universitar, USM, Ministerul Mediului RM, e-mail: rodica.iordanov.usm@gmail.com, ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5936-041X

Cuvinte-cheie: *dreptul la un mediu sănătos, evaluarea de mediu, evaluarea impactului asupra mediului, evaluarea strategică de mediu, evaluare biodiversității, document de politici și planificare, activitate planificată.*

Introducere

În ultimele decenii, problemele de mediu au căpătat atenția oamenilor din întreaga lume, iar dreptul omului la un mediu sănătos a devenit din ce în ce mai vulnerabil la riscurile și efectele negative generate de diferite fenomene, proiecte de activități economice și decizii politice. Asigurarea dreptului omului la un mediu neprimejdios trebuie să devină o prioritate naţională, deoarece vizează în mod direct condiţiile de viaţă şi sănătate a populaţiei, realizarea intereselor economice, conservarea biodiversității precum şi capacităţile de dezvoltare durabilă a societății.

Unul din principiile directoare ale protecției dreptului omului la un mediu sănătos este principiul precauției. Principiul precauției presupune prevenirea impactului negativ asupra mediului și sănătății umane prin aplicarea unor măsuri preventive. Cele mai eficiente măsuri preventive în domeniul protecției mediului le constituie mecanismele de evaluare de mediu. Evaluarea de mediu este privită ca un proces care joacă un rol integrator, în care interesele sociale, economice și de protecție a mediului sunt luate în considerare la luare deciziilor de mediu. Scopul evaluării de mediu este de a identifica potențialele efecte negative generate de proiectele de activități economice sau documentele de politici și planificare asupra mediului și sănătății umane. Reieșind din faptul că, Republica Moldova are o experință modestă de implementare a mecanismelor de evaluare de mediu și se atestă un grad redus de conștientizare a importanței și rolului evaluării de mediu la nivel de societate, articolul își propune să analizeze evoluția istorică a mecanismelor de evaluare de mediu în vederea determinării naturii, particularităților specifice ale formelor de evaluare de mediu, precum și a beneficiilor acestora.

Rezultate și discuții

Preocuparea față de evaluarea impactului generat de activitățile economice asupra mediului și sănătății umane a fost generată de necesitatea atenuării presiunilor asupra resurselor naturale rezultate ca urmare a creșterii gradului de urbanizare, creșterii numărului populației și nu în ultimul rând a procesului de industrializare. Perioada anilor ‘60 ai secolului trecut este considerată perioada de lansare a mișcării ecologice moderne, când pentru prima dată în atenția publicului au fost prezentate efectele nocive ale pesticidelor, în cartea „Silent Spring“ (*Primăvară tăcută/mută*) a lui Rachel Carson [1]. Această operă ulterior, a fost considerată una dintre principalele lucrări ai secolul XX, utilizată adesea de membrii organizațiilor de mediu în vederea promovării valorilor de mediu și necesității de protecție și conservare a naturii. Determinând legătura dintre tehno-

logiile aplicate în diverse activități economice și efectele nocive pe care acestea le provoacă mediului, precum și conștientizând riscurile la care este expusă sănătatea umană, s-a impus în cele din urmă, necesitatea instituirii unui mecanism de evaluare de mediu.

Astfel, primul mecanism de evaluare de mediu a fost evaluarea impactului asupra mediului, iar prima țară care a acordat importanță procedurii de evaluare a impactului asupra mediului a fost Statele Unite ale Americii care a legiferat acest mecanism în anul 1969 prin Legea națională privind politica de mediu (NEPA) [2]. Potrivit Legii anterior menționate, agențiile federale se obligau să elaboreze o declarație detaliată care să însoțească fiecare activitate federală majoră care ar putea afecta în mod semnificativ calitatea mediului. NEPA a avut un impact atât de important asupra politicii de mediu în SUA și în afara acesteia, încât țările din întreaga lume au inițiat procedura de legiferare a mecanismului de evaluare a impactului asupra mediului. Printre primele țări care au urmat experiența Statelor Unite ale Americii și au introdus mecanismul de evaluare a impactului asupra mediului au fost Canada (anul 1973), Australia (anul 1974), Franța (anul 1976), Regatul Țărilor de Jos (anul 1981) și Japonia (anul 1984) [3].

Inițial, evaluarea impactului asupra mediului se concentra în principal pe evaluarea impactului biofizic al proiectelor de activități planificate asupra calității apei, aerului, florei, faunei, climei, etc., cu alte cuvinte evaluarea proceselor biologice prin intermediul metodelor fizice sau interacțiunea factorilor fizici din mediu cu sistemele vii ale naturii analizate prin prisma activității economice majore. Pe măsură ce procesul de industrializare a evoluat, efectele antropice asupra sănătății umane s-au intensificat, procedura de evaluare a impactului asupra mediului s-a extins și asupra evaluării impactului activității umane asupra aspectelor sociale, de sănătate și economice.

Dat fiind faptul că procedura de evaluare a impactului asupra mediului diferența de la țară la țară și se atestau neconcordanțe în cadrul legislativ ale statelor membre ale Uniunii Europene în materie de evaluare a efectelor proiectelor publice și private asupra mediului, fapt care genera condiții de concurență neloiala și afecta direct funcționarea pieței comune, Comunitatea Economică Europeană a adoptat în anul 1985, Directiva 85/337/EEC privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului [4]. Aceasta stipulează cerințele procedurale minime pentru aplicarea evaluării impactului asupra mediului și stabilește domeniul de aplicare a mecanismului de evaluare a impactului asupra mediului. Directiva a fost modificată în anul 1997 și ulterior în anul 2003, pentru a extinde aplicarea obligatorie a evaluării impactului asupra mediului în statele membre și pentru alinierea la Convenția de la Aarhus [5]. Mai târziu, având în vedere că Directiva 85/337/CEE a fost modificată de mai multe ori și în mod substantial, s-a hotărât la nivelul Uniunii Europene, din motive de claritate și de raționalizare, să se codifice directiva menționată. Astfel, în anul 2011, a

apărut versiunea codificată a directivei – Directiva 2011/92/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 [6] (*în continuare- Directiva EIM*), care a armonizat principiile evaluării impactului proiectelor asupra mediului prin introducerea de cerințe minime, în ceea ce privește tipul de proiecte evaluate, principalele obligații ale inițiatorilor proiectelor, conținutul evaluării și participarea autorităților competente și a publicului. Situația social-economică, fiind în schimbare și dezvoltare continuă a generat necesitatea operării și ale altor modificări ale Directivei EIM pentru a se asigura îmbunătățirea protecției mediului, utilizarea eficientă și durabilă a resurselor, protecția biodiversității, combaterea schimbărilor climatice și a riscurilor de accidente sau catastrofe, creșterea eficienței resurselor și sprijinirea unei creșteri durabile în Uniunea Europeană. Astfel, în anul 2014, Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene au adoptat Directiva 2014/52/UE din 16 aprilie 2014, de modificare a Directivei 2011/92/UE privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului [7]. Ca urmare, Directiva 2014/52/UE privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului a devenit noua Directivă EIM.

Deși, modificarea etapizată și continuă a mecanismului de evaluare a impactului asupra mediului a avut drept efect sporirea gradului de prevenire a impactului semnificativ generat de activitățile umane, totuși, s-a ajuns la concluzia că această formă de evaluare are un domeniu de aplicare limitat respectiv, fiind posibilă aplicarea doar pentru activitățile economice planificate. Pentru a acoperi nu doar domeniul economic dar și cel politic, de planificare și de programare pe termen lung, Comisia Europeană, la începutul anilor ‘90 ai secolului trecut a examinat oportunitatea instituirii unui mecanism alternativ cunoscut în prezent sub numele de evaluare strategică de mediu.

Un rol crucial în acest sens l-a avut Conferința Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare şi Mediu de la Rio de Janeiro din 1992, fiind considerată cea mai amplă reuniune la nivel înalt din secolul XX. Aceasta urmărea scopul de a integra dezvoltarea economică şi protecţia mediului în obiectivul de dezvoltare durabilă. Unul din acordurile internaționale care au fost adoptate în rezultatul desfășurării acestei Conferințe a fost planul de acțiuni pentru dezvoltare durabilă - Agenda 21 [8]. În capitolul 8 al Agendei 21 se susține promovarea sistemelor de luare a deciziilor care tind să unifice factorii economici, sociali și de mediu la nivel de politică, planificare și gestionare, argumentându-se faptul că acest lucru influențează pozitiv acțiunile tuturor grupurilor din societate, inclusiv ale guvernelor, industriei și indivizilor și sporește eficiența și durabilitatea dezvoltării. Totodată, statele sunt încurajate să ajusteze sau să remodeleze, după caz, procesul de luare a deciziilor, în lumina condițiilor specifice fiecărei țări, în vederea integrării aspectelor de mediu în procesul de luare a deciziilor economice, politice, sociale, fiscale, energetice, agricole, de transport, comerciale și de altă natură. Adițional, în capi-

tolul 10 al Agendei 21 se susține o serie de îmbunătățiri în procesul de aplicare a instrumentelor de evaluare și planificare, plasând astfel tema integrării în centrul dezbaterilor privind necesitatea implementării evaluării strategice de mediu.

Inițial, procedura de evaluare strategică de mediu a avut un caracter mai mult tehnic decât strategic, încercând să abordeze în principal ”simptomele” în detrimentul ”cauzelor” impactului semnificativ asupra mediului care adesea se soldau cu daune ireversibile mediului. Scopul inițial al evaluării strategice de mediu a fost concentrat pe respectarea standardelor de mediu, în vederea prevenirii și minimizării impactului negativ asupra mediului. Totuși, în practică, evaluarea strategică de mediu a fost rareori realizată suficient de devreme în procesul de elaborare a documentelor de politici și planificare pentru a influența modul de tratare a problemei, determinarea obiectivelor de dezvoltare sau ideile și alternativele strategice ulterioare. La începutul anilor ‘90, majoritatea exemplelor de evaluare strategică de mediu proveneau din SUA, Canada și din unele părți ale Europei. Însă, evaluarea strategică de mediu pe atunci nu reprezenta decât o extindere directă a procedurii de evaluare a impactului asupr mediului de la proiectul activității planificate, la documentele de politici [9]. Cu alte cuvinte, practica de zi cu zi în ceea ce privește aplicarea evaluării strategice de mediu a fost departe de idealul exprimat în literatura de specialitate.

Spre deosebire de SUA, experiența europeană a arătat o mare preocupare pentru a face distincția între evaluarea impactului asupra mediului și evaluarea strategică de mediu. Aspectul distinctiv pe care s-a pus accent a fost domeniul de aplicare ale acestor două mecanisme de evaluare. Astfel, evaluarea impactului asupra mediului se aplica pentru proiectele de activități economice publice sau private, iar evaluarea strategică de mediu se aplica pentru planuri și programe. O astfel de diferențiere a fost principalul motiv pentru care Uniunea Europeană a elaborat o Directivă separată pentru evaluarea strategică de mediu. Instituțiile europene au dedicat mai mult de un deceniu unor negocieri intense înainte de a aproba, în cele din urmă, textul Directivei 2001/42/CE privind evaluarea efectelor anumitor planuri și programe asupra mediului [10]. Cu toate acestea, Directiva a intrat în vigoare abia în iulie 2004. Obiectivul prezentei directive este să asigure un înalt nivel de protecție a mediului și să contribuie la integrarea considerațiilor privind mediul în elaborarea și adoptarea planurilor și programelor în vederea promovării dezvoltării durabile, asigurând că, în conformitate cu prezenta directivă, anumite planuri și programe care pot avea efecte semnificative asupra mediului fac obiectul unei evaluări ecologice. Directiva pune accentul pe consultarea, *inter alia*, a autorităților de mediu și pe participarea publicului și promovează transparența prin sublinierea necesității de a lua în considerare rezultatele acestor consultări în procesul de elaborare a planurilor și programelor înainte de a fi luată decizia finală. Cu toate acestea, domeniul de aplicare este limitat la planuri și programe care pot avea efecte semnificative asupra mediului.

Evaluarea impactului asupra mediului și evaluarea strategică de mediu sunt concepte pe care Republica Moldova le-a asimilat și le-a dezvoltat începând cu anii 2014 odată cu adoptarea Legii nr. 86/2014 privind evaluarea impactului asupra mediului [11] și a Legii nr. 11/2017 privind evaluarea strategică de mediu [12].

Legislația Republicii Moldova, preia abordarea Uniunii Europene și pune accent pe diferențierea explicită a mecanismelor de evaluare de mediu, pornind de la definirea acestora. Astfel, în sensul Legii nr. 11/2017 privind evaluarea strategică de mediu, mecanismul de evaluare strategică de mediu este un mecanism de evaluare de mediu care are drept scop evaluarea posibilelor efecte asupra mediului, inclusiv asupra sănătății populației, ale documentelor de politici și planificare. Procedura de evaluare strategică de mediu implică determinarea domeniului de aplicare a raportului privind evaluarea strategică de mediu și elaborarea lui, desfășurarea consultărilor cu autoritățile publice interesate și cu publicul interesat, precum și efectuarea consultărilor transfrontaliere dacă este cazul și luarea în considerare a concluziilor raportului privind evaluarea strategică de mediu și a rezultatelor participării și consultării publicului în cadrul unui document de politici și planificare.

Evaluarea impactului asupra mediului, ca instrument național, se realizează pentru activitățile planificate care pot avea un impact negativ semnificativ asupra mediului și care fac obiectul unei decizii a unei autorități naționale competente. Principalul obiectiv al evaluării impactului asupra mediului este modul în care dezvoltarea economică ar trebui să atenueze impactul negativ asupra mediului, în cazul în care este aprobată. În general, evaluarea impactului asupra mediului este realizată pentru proiecte de dezvoltare specifice, cum ar fi hidrocentralele, construcțiile de baraje mari, de uzine, de drumuri și altele. Este de menționat faptul că ambele forme de evaluare de mediu au un rol bine definit și sunt orientate spre identificarea și minimizarea impactului potențial semnificativ asupra mediului și sănătății umane. În aspect de procedură putem identifica mai multe similititudini, acestea presupunând întreprinderea următoarelor măsuri comune: colectarea informației, analiza alternativelor, integrarea aspectelor de mediu în activitatea economică sau documentul de politici și planificare, consultarea și participarea autorităților de resort precum și a publicului interesat.

În pofida existenței cadrului normativ de reglementare a mecanismelor de evaluare a impactului asupra mediului și evaluarea strategică de mediu, aplicabilitatea acestora la nivel național rămâne a fi una modestă. În ceea ce privește mecanismul de evaluare a impactului asupra mediului, care a devenit aplicabil la nivel național începând cu anul 2015, atestăm faptul că în perioada anilor 2015-2020, autoritatea de resort a eliberat doar 5 acorduri de mediu din cele peste 600 de cereri depuse de către inițiatorii activității planificate. O situație la fel de precară se atestă și în cazul mecanismului de evaluare strategică de mediu. Astfel, deși această formă de evaluare este

aplicabilă în Republica Moldova din anul 2018, până la ora actuală nu a fost efectuată nici o procedură de evaluare strategică cap-coadă.

Pentru a identifica cauzele care au generat o aplicabilitate atât de redusă a mecanismelor de evaluare de mediu la nivel național, în anul 2021 au fost elaborate mai mule studii, atât de către experți naționali, cât și de către experți internaționali. Potrivit datelor reflectate în studiile respective, unele dintre multiplele cauze care au condiționat problema neimplementării mecanismelor de evaluare de mediu au fost: structurarea eronată a Legii nr. 86/2014 privind evaluarea impactului asupra mediului; conceptul evaluării impactului de mediu tipic pentru sistemele post-sovietice și optarea pentru o altă formă de evaluare de mediu, mai simplă ca procedură însă mai puțin eficientă, cum ar fi expertiza ecologică [13]; neconcordanța definițiilor din legislația națională privind evaluare de mediu cu cele din Directivele UE; lipsa transparenței decizionale în procesul de aplicare a evaluării impactului de mediu și a evaluării strategice de mediu; analiza unilaterală de către autoritatea competentă a documentației de evaluare de mediu, în lipsa implicării experților independenți; capacitate și experiență insuficientă a autorităților competente în aplicarea mecanimselor de evaluare de mediu, precum și fluctuația înaltă a cadrelor implicate în procesul de implementare a mecanismelor de evaluare de mediu; aplicarea restrânsă a procedurii de evaluare a impactului de mediu și a procedurii de evaluare strategică de mediu prin prisma noilor probleme de mediu cum ar fi: climă, biodiversitatea; conștientizarea redusă a importanței a macanismelor de evaluare de mediu, etc.

Constatările studiilor au servit drept temei pentru demararea procedurii de modificare și îmbunătățire a cadrului normativ existent în domeniul evaluării impactului asupra mediului și evaluării strategice de mediu. Anume la această etapă, s-a analizat oportunitatea de a legifera și mecanismul de evaluare a biodiversității prin transpunerea art. 6 al Directivei nr. 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică [14]. Directiva nr. 92/43/CEE se bazează pe *principiul precauției* și anume că absența dovezilor științifice privind efectul semnificativ al unui gen de activitate planificată sau a unui document de politici și planificare nu poate fi folosită ca justificare pentru aprobarea și admiterea acestuia. Efectele pe care o activitate planificată/document de politici și planificare le are asupra mediului necesită a fi evaluate încă la o etapă incipientă pentru a se ține cont de eforturile de a proteja sănătatea umană, de a contribui prin intermediul unui mediu mai curat la păstrarea calității vieții, de a asigura păstrarea diversității speciilor, de a conserva capacitatea de reproducere a ecosistemului ca resursă fundamentală de viață și de a asigura dezvoltarea economică durabilă.

Mecanismul european de evaluare a biodiversității va deveni aplicabil în Republica Moldova din noiembrie 2023. Acest mecanism de evaluare, care este unul absolut nou atât pentru autoritățile responsabile de mediu, cât și pentru ceilalți subiecți de drept. Acesta urmează a fi aplicat la ambele nivele, pentru activitățile

economice planificate și asupra documentelor de politici și planificare elaborate de către autoritățile publice centrale și locale, după caz.

Concluzii și recomandări

Mecanismele de evaluare de mediu, de-a lungul timpului au cunoscut o evoluție continuă, determinată în mare parte de schimbările socio-economice și tendințele omenirii spre o dezvoltare durabilă. Acestea s-au dovedit a fi unele dintre cele mai eficiente instrumente de protecție a mediului și a sănătății umane fiind bazate pe *principiul precauției* și având drept scop identificarea impactului semnificativ generat de activitatea umană și de deciziile politice. Avantajele mecanismelor de evaluare de mediu sunt:

- minimizarea impactului asupra mediului a unor proiecte de activități economice precum și unor documente de politici și, prin urmare, reducerea costurilor din bugetul de stat pentru restabilirea ecosistemelor;
- prevenirea și minimizarea impactului a unor proiecte de activități economice și documente de politici, asupra sănătății populației și, prin urmare, garantarea drepturilor omului la un mediu sănătos și echilibrat;
- conservarea biodiversității;
- minimizarea riscului de distrugere (ireversibilă) a resurselor naturale;
- promovarea și sprijinirea participării publicului la luarea deciziilor de mediu ce pot influența mediul lor de viață, etc.

Dat fiind faptul că la nivel național, experiența de aplicare a mecanismelor de evaluare de mediu este una foarte modestă și ținând cont de faptul că mecanismele de evaluare de mediu au multe similititudini, iar capacitatea instituțională este încă una foartea redusă, persistă riscul major privind confundarea formelor de evaluare a mediului, atât de către autoritățile de resort cât și de către alți subiecți implicați în proces. În vederea îmbunătățirii și sporirii aplicabilității cu succes a mecanismelor de evaluare de mediu, înaintăm următoarele recomandări:

- consolidarea capacităților instituționale, inclusiv prin mărirea numărului de personal implicat în realizarea și coordonarea mecanismelor de evaluare de mediu;
- elaborarea și/sau ajustarea ghidurilor de aplicare a mecanismelor de evaluare de mediu;
- definitivarea procesului de modificare a cadrului legislativ aferent, relaționat evaluării de mediu;
- organizarea companiilor de informare și a publicului cu privire la importanța și beneficiile evaluării de mediu.

Referințe bibliografice:

1. Wikipedia. Biografia lui Rachel Louise Carson. [citat 29.01.2023]. Disponibil: https://ro.wikipedia.org/wiki/Rachel_Carson.

2. The National Environmental Policy Act. [citat 29.01.2023]. Disponibil:https://www.energy.gov/sites/default/files/nepapub/nepa_documents/RedDont/Req-NEPA.pdf .
3. BARRY, Sadler. ENVIRONMENTAL ASSESSMENT IN A CHANGING WORLD: Evaluating Practice to Improve Performance. Canada: Minister of Supply and Services, 1996. 22-23p. ISBN : o-662-24702-7.
4. Directiva Consiliului din 27 iunie 1985 privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, seria L, nr. 175, din 5 iulie 1985, p. 40
5. Convenţia privind accesul la informaţie, justiţie şi participarea publicului la adoptarea deciziilor în domeniul mediului, semnată la Aarhus, Danemarca, 23-25 iunie 1998.
6. Directiva 2011/92/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice şi private asupra mediului (text codificat), publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 26 din 1 ianuarie 2012.
7. Directiva 2014/52/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 16 aprilie 2014, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, seria L, nr. 124 din 25 aprilie 2014.
8. Agenda 21. Conferința Națiunilor Unite privind mediul și dezvoltarea Rio de Janerio, Brazilia, 3-14 iunie 1992. [citat 29.01.2023]. Disponibil: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf .
9. Generic Wordpress soton: The Environmental Assessment (EA) Process [citat 28.01.2023]. Disponibil:http://generic.wordpress.soton.ac.uk/gem/unit-2/2-1-origins-and-history-of-environmental-assessment-ea/
10. Directiva 2001/42/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 27 iunie 2001 privind evaluarea efectelor anumitor planuri și programe asupra mediului, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, seria L, nr. 197, din 21 iulie 2001, p. 30–37.
11. Legea privind evaluarea impactului asupra mediului:nr.86 din 29 mai 2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 174-177 art. 393.
12. Legea privind evaluarea strategică de mediu:nr.11 din 02 martie 2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 109-118 art. 155.
13. Legea privind expertiza ecologică: nr. 851 din 29 mai 1996. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr. 52-53, art. 494.
14. Directiva nr. 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. L 206 din 22 iulie 1992.